

УДК 351.713(477) : 339.543 : 637'8

Лазарчук К. Р., аспірант кафедри морського та митного права НУ «ОЮА»

Порядок переміщення через митний кордон України продуктів морського та річкового промислу

Стаття присвячена питанню переміщення через митний кордон України продуктів морського та річкового промислу, як особливого виду товару, що швидко псується, та потребує спеціальних документів для переміщення, і підлягає обов'язковим видам контролю (санітарно-епідеміологічному, ветеринарному, екологічному). Проведення даних заходів здійснюється з метою правильного та своєчасного митного оформлення продуктів морського та річкового промислу для забезпечення споживачів якісною продукцією та попередження реалізації продукції, небезпечної для життя та здоров'я громадян.

Ключові слова: митне оформлення, переміщення, митний кордон, рибна продукція, контроль.

Стаття посвячена вопросу перемещения через таможенную границу Украины продуктов морского и речного промысла, как особого вида товара, который быстро портится, и требует специальных документов для перемещения, и подлежит обязательным видам контроля (санитарно-эпидемиологическому, ветеринарному, экологическому). Проведение данных мероприятий осуществляется в целях правильного и своевременного таможенного оформления продуктов морского и речного промысла для обеспечения потребителей качественной продукцией и предупреждения реализации продукции, опасной для жизни и здоровья граждан.

Ключевые слова: таможенное оформление, перемещение, таможенная граница, рыбная продукция, контроль.

The article focuses on movement across the customs border of Ukraine products of sea and river fishing, as a particular kind of product, which perishable and require special documents to move, and is subject to compulsory types of control (sanitary-epidemiological, veterinary, ecological). Carrying out these activities is carried out in order to correct and timely customs clearance of sea and river fishing to provide consumers with quality products and to prevent the sale of products, dangerous to life and health of citizens.

Key words: customs clearance, moving, customs border, fish production, control.

Актуальність дослідження є очевидною, оскільки одним з головних пріоритетів розвитку України є побудова соціально орієнтованого, відкритого, демократичного та правового суспільства. А забезпечення правильного та доцільного митного оформлення продуктів морського та річкового промислу, що потребує певних документів та видів контролю, що мають свої особливості, є одним із щабенів побудови правової держави.

Ступінь розробленості. Дану тематику частково досліджували у своїх працях такі вчені, як Є.В. Додін, С.В. Ківалов, Ф.Л. Жорін, О.В. Молчанов, В.В. Прокopenко, О.П. Федотов, І.В. Міщенко та інші, проте достатнього розгляду питання порядку переміщення через митний кордон України продуктів морського та річкового промислу в сучасній правознавчій літературі не отримали. Тому **метою** даної роботи є комплексний аналіз теоретичних і практичних аспектів забезпечення переміщення через митний кордон України продуктів морського та річкового промислу.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах розвитку цивілізації люди все частіше почали замислюватись про стан свого здоров'я. Це відображується й на культурі харчування. Зараз українці обирають корисну для здоров'я та

менш калорійну їжу. В зв'язку з цим спостерігається стрімке зростання попиту на рибу та ракоподібних, молюсків та інших водяних безхребетних.

Понятійний апарат категорії «переміщення через митний кордон» у Митному кодексі України (надалі — МК України) [1] на теперішній час відсутній. Але у нормах спеціальних законодавчих та нормативних актів України, в тому чи іншому вигляді здійснена спроба його визначення. Під переміщенням через митний кордон України варто розуміти сукупність дій як органів влади так і суб'єктів господарювання, пов'язаних із імпортом на митну територію України, експортом із цієї території або транзитом через територію України товарів, транспортних засобів та інших предметів у будь-який спосіб, будь-якими засобами та видами транспорту, включаючи використання з цією метою трубопровідного транспорту та ліній електропередачі [2].

Поняття митної території та її визначення виходить із загальноприйнятих у міжнародному праві підходів до визначення суверена, закріплюється безпосередньо нормативними актами і є проявом одного з важливих принципів митного права — принципу єдності митної території України. Відповідно до ст. 9 МК України територія України, зайнята сушею, територіальне море, внутрішні води і повітряний простір, а також території вільних митних зон, штучні острови, установки і споруди, створені у виключній (морській) економічній зоні України, на які поширюється виключна юрисдикція України, становлять митну територію України. В той же час митна територія не збігається з державною територією, оскільки в ряді випадків із митної території можуть вилучатися ділянки державної території чи навпаки, включатися ділянки, що знаходяться поза межами державного кордону. Так, ч. 2 ст. 9 МК України встановлює, що територія спеціальних вільних митних зон вважається такою, що знаходиться поза межами митної території України. Тому межі митної території України визначаються другою складовою, а саме митним кордоном України.

Поняття митного кордону безпосередньо визначається ст. 10 МК України, де встановлено, що межі митної території України є митним кордоном України. Митний кордон України збігається з державним кордоном України, крім меж штучних островів, установок і споруд, створених у виключній (морській) економічній зоні України, на які поширюється виключна юрисдикція України. Межі території зазначених островів, установок і споруд становлять митний кордон України.

За даними Асоціації рибалок України, за минулий рік споживання в Україні рибного продукту в перерахунку на душу населення становило 14,5 кг на рік, тоді як за інформацією ФАО (Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН), у європейських країнах цей показник становить 19,6 кг на рік. Причому у продуктовому кошику українців лише 15% рибного продукту вітчизняного виробництва, решта 85% — імпортного [3].

За повідомленням Державного агентства рибного господарства України, протягом 2013 року до України імпортовано 420 тисяч тонн риби та морепродуктів. Найбільша кількість риби та рибопродукції в Україну поставляється з Норвегії, Ісландії та США. Також у великих обсягах поставки здійснюються з Естонії, В'єтнаму, Росії, Канади, Китаю, Англії та інших країн світу. Здебільшого імпортується морожена риба або її філе, що складає більше 80% всього імпорту риби та рибопродукції, яка значною мірою йде на переробку. Основу мороженої риби складає традиційний

продукт для населення України – оселедець, скумбрія, сардина, кілька або шпрот. Більше 90% обсягу імпорту припадає на види риб, які в Україні не виловлюються і які видобуваються виключно у водах морських економічних зон інших держав, що пов'язано з особливостями біологічного циклу цих видів. Риба, виловлена у водах України складає лише 2% від загального обсягу вітчизняного експорту. Майже 97% від усього експорту риби та рибопродукції припадає на країни СНД (Російська Федерація, Азербайджан, Казахстан, Молдова, Киргизстан). В основному експортуються консервовані сардини, сардинела, кілька, анчоус або шпроти та продукти з сурімі (крабові палички) [4].

Зі всієї різноманітності продукції з морського та річкового промислу найбільш споживаними в Україні є продукти з риби, які займають від 85% до 95% об'ємів продаж; найменше – з водоростей – близько 1%; ракоподібні – близько 7-8% і, це в основному, креветки. Краби і омари займають десятки долі відсотка. Молюски (кальмар, мідії, рапани) – 5-6% національного споживання.

Виходячи з норм Закону України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» [5], водні біоресурси (водні біологічні ресурси) (тобто продукти річкового та морського промислу) – це сукупність водних організмів (гідробіонтів), життя яких неможливе без перебування (знаходження) у воді. До водних біоресурсів належать прісноводні, морські, анадромні та катадромні риби на всіх стадіях розвитку, круглороті, водні безхребетні, у тому числі молюски, ракоподібні, черви, голкошкірі, губки, кишквопорожнинні, наземні безхребетні у водній стадії розвитку, водорості та інші водні рослини. Відтворення водних біоресурсів – природне чи штучне (розведення, переселення тощо) поновлення чисельності водних біоресурсів (ретрансформація), яка зменшується у процесі їх використання чи природної смертності. Деяке відображення поняття річкового та морського промислу знайшло своє місце в Законі України «Про аквакультуру» [6], а саме аквакультура (рибництво) – сільськогосподарська діяльність із штучного розведення, утримання та вирощування об'єктів аквакультури у повністю або частково контрольованих умовах для одержання сільськогосподарської продукції (продукції аквакультури) та її реалізації, виробництва кормів, відтворення біоресурсів, ведення селекційно-плеїної роботи, інтродукції, переселення, акліматизації та реакліматизації гідробіонтів, поповнення запасів водних біоресурсів, збереження їх біорізноманіття, а також надання рекреаційних послуг.

Відповідно до Українського класифікатора товарів ЗЕД (УКТЗЕД) продукти морського та річкового промислу відносяться до товарів 1 розділу «Живі тварини; продукти тваринного походження», а саме, до третьої групи «Риба, і ракоподібні молюски, та інші водяні безхребетні».

Відповідно до ст.ст. 9, 10 Закону України «Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них» встановлюються певні види контролю, що є обов'язковими для продуктів лову. Отже, для переміщення через митний кордон України даному товару необхідне проходження наступних видів контролю: радіологічного, ветеринарного, санітарно-епідеміологічного (відбиток штамп «Санітарно-епідеміологічний контроль здійснено»), екологічного (відбиток штамп «Ввіз/вивіз» дозволено), та наявність міжнародних ветеринарних (санітарних) сертифікатів на харчові продукти.

Рішенням ЄК № 2006/766/ЄС від 06.11.2006 р. Україну внесено до переліку

країн, з яких дозволено імпортувати до Європейського Союзу рибу продукцію для людського споживання. Відповідно до ст. 44 Закону України «Про безпечність та якість харчових продуктів», будь-який вантаж харчових продуктів, що імпортується, підлягає прикордонному контролю санітарним або ветеринарним прикордонним інспектором з метою забезпечення дотримання відповідних санітарних заходів та технічних регламентів, які діють на момент застосування. Крім того, згідно з вимогами чинного законодавства, вантаж харчових продуктів, що імпортується, супроводжується супровідними документами, що засвідчують його якість та безпеку. Наказом Державного департаменту ветеринарної медицини Мінагрополітики України від 14.06.2004 р. № 71 «Про затвердження Ветеринарних вимог щодо імпорту в Україну об'єктів державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду», зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 23.06.2004 за № 768/9367 затверджено ветеринарні вимоги щодо імпорту в Україну харчової риби, морепродуктів і готових виробів з них, що пройшли термічну обробку [7].

Порядок видачі підтвердження законності вилучення водних біоресурсів із середовища їх існування та перероблення продуктів вилуви затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 04.07.2012 р. № 596 [8]. Форми підтвердження законності вилучення водних біоресурсів із середовища їх існування та переробки продуктів лову затверджено наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 07.08.2012 р. № 482 [9].

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 21.05.12 р. № 449, санітарно-епідеміологічний контроль здійснюється у формі попереднього документального контролю. Що стосується екологічного контролю, то він також здійснюється працівником митниці в зоні митного контролю та в пунктах пропуску через митний кордон України [10]. Радіологічний контроль проводиться безпосередньо на кордоні посадовими особами Державної екологічної інспекції Міністерства екології та природних ресурсів України. Підтвердженням проведення радіологічного контролю є наявність у товаросупровідних документах відмітки «Радіологічний контроль» або відмітки «Екологічний контроль».

Товар повинен супроводжуватися ветеринарним сертифікатом, який видається вповноваженими в країні експортера органами (з обов'язковим зазначенням конкретного одержувача товару).

Митний контроль і митне оформлення товару здійснюються після проведення ветеринарного контролю як у пункті пропуску, так і за місцем митного оформлення.

Пропуск через митний кордон України вантажів, підконтрольних службі ветеринарної медицини, дозволяється тільки після проходження обов'язкового ветеринарного контролю. Відповідно до ст. 22 Закону України «Про ветеринарну медицину» [11], пропуск через митний кордон України товарів, продуктів тваринного походження, готових харчових продуктів, сировини тваринного походження, кормів тваринного та рослинного походження, кормових добавок, штамів мікроорганізмів, засобів захисту тварин, засобів ветеринарної медицини, а також предметів і матеріалів, що можуть бути носіями збудників інфекційних захворювань тварин, вирішується лише після проходження обов'язкового ветеринарного контролю.

Товар також повинен супроводжуватися ветеринарним сертифікатом, який видається вповноваженими в країні експортера органами (з обов'язковим зазначенням конкретного одержувача товару). Ветеринарне свідоцтво або вете-

ринарна довідка застосовуються при здійсненні митного оформлення продуктів лову та харчової продукції з них, що підлягають ветеринарно-санітарному контролю. Форми ветеринарних свідоцтв, ветеринарних довідок встановлено Порядком видачі ветеринарних документів, затвердженим наказом Державного комітету ветеринарної медицини України від 13.04.2009 р. № 85 [12].

Що ж стосується екологічного контролю, то він здійснюється у пунктах пропуску через державний кордон України у вигляді попереднього документального контролю товарів, що підлягають екологічному та радіологічному контролю, та віднесені до компетенції органів охорони державного кордону. При ввезенні за межі території України товарів, зазначених у переліку та тих, що не включено до переліку, екологічний контроль здійснюється на митній території України. Якщо на товаросупровідних документах наявний відбиток штампа територіальних органів Державної екологічної інспекції «Ввіз/вивіз дозволено», це свідчить про проходження товару екологічного контролю. Про пройдений санітарно-епідеміологічний контроль свідчить відбиток штампа органів Державної санітарно-епідеміологічної служби «Санітарно-епідеміологічний контроль здійснено», такий штамп ставиться також на товаросупровідних або товаротранспортних накладних при імпорті харчових продуктів, що підлягають санітарно-епідеміологічному контролю [13]. За відсутності свідоцтва про наявність проходження ветеринарного контролю чи певних підозрах, що виникли у працівника митних органів, контроль проводиться аналогічно із зазначеними вище в зонах митного контролю, після завершення чого видається відповідний сертифікат. Після здійснення всіх видів контролю, посадові особи митниці проставляють печатки про їх проходження.

Україна багату імпортує морожених продуктів, а їх якість визначається ДСТУ 4378:2005 «Риба океанічного промислу заморожена», ДСТУ 4868:2007 «Риба заморожена», ДСТУ 4379:2005 «Філе рибне заморожене», СОУ 10.2-37-37472282-933:2012 «Оселедці заморожені» та ін., але чітко не визначені критерії якості, у той же час відповідно до Регламенту (ЄС) 854/2004 та Регламенту (ЄС) 2074/2005 в сировині певних видів риб нормується вміст загального азоту летких основ (*Sebastes spp.*, *Helicolenus dastulopterus*, *Sebastichibus capensis*, *Salmo salar*, риби родини *Pleuronectidus*, *Merlucciidae*, *Gadidae*). Цей показник є критерієм свіжості рибної сировини, за цим показником визначають придатність сировини до споживання в їжу. Введення цього об'єктивного показника для замороженої сировини є актуальним у зв'язку з імпортом в Україну замороженої риби зі строком зберігання понад 1 рік.

Для поставки будь-яких продуктів харчування, в тому числі рибної продукції укладається зовнішньоекономічний договір (контракт). Зовнішньоекономічний договір являє собою матеріально оформлену угоду двох або більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їх іноземних контрагентів, спрямована на встановлення, зміну або припинення їх взаємних прав та обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності. Договір укладається відповідно до ст. 1 ч. 6 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [14] та інших законів України з урахуванням міжнародних договорів. Зовнішньоекономічний договір укладається суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності або його представником у письмовій формі, якщо інше не передбачено міжнародним договором України чи законом. Повноваження представника на укладення зовнішньоекономічного договору

можуть бути зазначені в дорученні, статутних документах, договорах та інших документах на підставах, які не суперечать Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність». Дії, які здійснюються від імені іноземного суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності, суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності України, уповноваженим на це належним чином, вважаються діями цього іноземного суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності.

Умовою пропуску через митний кордон України товарів є подання суб'єктом підприємницької діяльності, на адресу якого ввозяться товари, митниці, у зоні якої він знаходиться, попередньої вантажної митної декларації та її електронної копії.

Деякі продукти морського та річкового промислу (наприклад, креветки морозжені) входять до групи ризику, а це означає, що працівникам митниці необхідно більш детально контролювати правильність визначення митної вартості [15].

Ознаки товарів «групи ризику» за митною вартістю при здійсненні митного оформлення у режимі «імпорт»:

- країна-відправник не є країною походження товару;
- торговельна країна не співпадає з країною відправлення товару;
- відсутні відомості щодо виробника та торговельної марки товару;
- товар оформлюється за листами про погодження;
- товари, на які державною митною службою надіслані довідкові ціни;
- товари елітних брендів;
- товари, які були у використанні;
- товари з характеристиками, які мають вплив на їх ціну (пошкодження, дефекти, комплектність);

- країна походження товару заявлена як «невідомо». Під час здійснення контролю для правильності та точності визначення митної вартості товарів, що є невід'ємною складовою митного оформлення.

Всі ці документи регулюють переміщення даного товару через митний кордон України.

Одним із головних документів при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності є митна декларація (МД). Жодна зовнішньоекономічна операція не може бути проведена без наявності митної декларації. МД є основним документом для декларування вантажів. Митна декларація — письмова заява встановленої форми, що подається митному органу податків, зборів та інших платежів; на паперовому носії або як електронний документ (електронна МД), і містить відомості про товари та транспортні засоби, які переміщуються через митний кордон України, митний режим, у який вони заявляються, а також іншу інформацію, необхідну для здійснення митного контролю, митного оформлення, митної статистики, нарахування та сплати податків, зборів та інших платежів. Заповнення (декларування) проводить власник товару або підприємство, уповноважене власником [16].

Відповідно до ст. 212 МК України, митне оформлення рибної продукції, виробленої українськими суднами в межах Азово-Чорноморського басейну, здійснюється без оформлення митної декларації. Оподаткування зазначеної продукції здійснюється відповідно до Податкового кодексу України та МК України.

Висновок. Порядок переміщення через митний кордон України продуктів морського та річкового промислу має свої особливості, оскільки даний продукт є специфічним та потребує санітарно-епідеміологічного та ветеринарно-санітарного,

екологічного контролю. На даний продукт видаються спеціальні документи, які зазначені у ст.ст. 9, 10 Закону України «Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них», без яких перетин кордону неможливий. В законодавстві не визначено, за яких умов потрібно зберігати рибну продукцію, щоб вона не втратила свої поживні властивості під час митного оформлення. На даний час тематика порядку переміщення через митний кордон України продуктів морського та річкового промислу та рибного продукту в цілому є малодослідженою та потребує подальших розвідок.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Митний кодекс України від 13.03.2012 року // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 44-45, №46-47, №48. – Ст. 552.
2. Митне право України: навчальний посібник / За заг. ред. проф. В.В. Ченцова. – К.: – 2007. – 283 с.
3. Риба шукає де глибше, а підприємці – де ліпше. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/6571>
4. Інформація щодо незадовільної якості та безпечності мороженої риби на українському ринку. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vet.gov.ua/node/1091>
5. Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів: Закон України від 08.07.2011 року // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 17. – Ст. 155.
6. Про аквакультуру: Закон України від 18.09.2012 року // Офіційний вісник України. – 2012. – № 79. – Ст. 26.
7. Українці споживають якісну вітчизняну та імпорتنу рибу. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vet.gov.ua/node/1091>
8. Порядок видачі підтвердження законності вилучення водних біоресурсів із середовища їх існування та перероблення продуктів вилову, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 04.07.2012 року № 596 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 50. – Ст. 475.
9. Форми підтвердження законності вилучення водних біоресурсів, затверджено наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 07.08.2012 року № 482 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 67. – Ст. 357.
10. Про внесення змін до Порядку попереднього документального контролю в пунктах пропуску через державний кордон України: постанова Кабінету Міністрів України від 21.05.2012 року № 449 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 40. – Ст. 103.
11. Про ветеринарну медицину: Закон України від 25.06.1992 року // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 36. – Ст. 531.
12. Порядок видачі ветеринарних документів: наказ Державного комітету ветеринарної медицини України від 13.04.2009 року № 85 // Офіційний вісник України. – 2009. – № 47. – Ст. 103.
13. Про оптимізацію державного санітарного епідеміологічного нагляду щодо суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності за кодами УКТЗЕД. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/post_20081226_25.html
14. Про зовнішньоекономічну діяльність. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/959-12>
15. Про посилення контролю за визначенням митної вартості товарів групи «ризик». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://document.ua/pro-posilennja-kontrolyu-za-viznachennjam-mitnoyi-varstostit-doc163792.html>
16. Порядок заповнення митних декларацій на бланку єдиного адміністративного документа. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1372-12>